

POLSKA

1944 / 45 – 1989

Studia i Materiały 23

Instytut Historii PAN

<http://rcin.org.pl>

POLSKA

1944 / 45 – 1989

Studia i Materiały 23

**Instytut Historii PAN
Warszawa 2025**

REDAKCJA:

Dariusz Jarosz (redaktor naczelny), Hubert Wilk (sekretarz redakcji), Jerzy Eisler, Tomasz Szarota, Ewelina Szpak, Tadeusz Wolsza

RADA REDAKCYJNA:

Jędrzej Chumiński (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), Antoni Dudek (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), Andrzej Friszke (Instytut Studiów Politycznych PAN), Paul Gradwohl (Uniwersytet Warszawski), Padraic Kenney (Indiana University, USA), Miklós Mitrovits (Magyar Tudományos Akadémia, Węgry), Andrzej Paczkowski (Instytut Studiów Politycznych PAN), Anna Pelka (Historisches Seminar der LMU Abteilung Neueste Geschichte und Zeitgeschichte), Dušan Segeš (Historický ústav SAV, Słowacja), Rafał Stobiecki (Uniwersytet Łódzki), Bożena Szaynok (Uniwersytet Wrocławski), Marek Wierzbicki (IPN), Rafał Wnuk (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), Anna Wolf-Powęska (Uniwersytet Adama Mickiewicza)

ADRES REDAKCJI:

Instytut Historii PAN, Rynek Starego Miasta 31
00-272 Warszawa, tel./fax 22 831 36 43
e-mail: polska@ihpan.edu.pl
www.polska-ihpan.edu.pl

© Copyright by Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2025
Printed in Poland

e-ISSN 2450-8365

p-ISSN 2450-8357

Czasopismo recenzowane

Wersja elektroniczna jest wersją referencyjną czasopisma

Tomy w formacie pdf znajdują się na stronie internetowej: www.polska-ihpan.edu.pl

Publikacja dotowana ze środków publicznych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Tłumaczenie streszczeń

Grażyna Waluga & Autorzy

Projekt okładki: Marek Kreusch

Opracowanie redakcyjne: Małgorzata Świerzyńska

Skład i łamanie: Marcin Szcześniak

Wydawca: Instytut Historii PAN

Rynek Starego Miasta 31

00-272 Warszawa

tel. 22 831 02 61 w. 44

e-mail: wydawnictwo@ihpan.edu.pl

<http://ksiegarnia-ihpan.edu.pl>

Spis treści

STUDIA

- Jolanta Aniszewska**, Od Lublina do Szczecina. Sieć sowieckich komendantur wojennych (wojskowych) w strefie działania I. Frontu Białoruskiego w Polsce (1944–1946) 5
- Sylwia Bykowska**, Dlaczego Gdańsk nie był miastem „od nowa”? Rozważania o odzyskaniu na tle Szczecina i Wrocławia 43
- Marek Szajda**, Ekologiczne przebudzenie? Wpływ postalinowskiej odwilży na ochronę środowiska w Kotlinie Jeleniogórskiej w drugiej połowie lat pięćdziesiątych XX wieku 75
- Sylwia Szyc**, Prześladowania zagranicznych dyplomatów w Chinach w czasie Rewolucji Kulturalnej (1966–1967). Doświadczenia polskie 99
- Anna Idzikowska-Czubaj**, Cenzura instytucjonalna PRL wobec festiwalu rockowego w Jarocinie w latach osiemdziesiątych. Mechanizmy kontroli i przypadek ingerencji z 1984 roku 127
- Paulina Wenderlich**, Happening i surrealistyczne akcje uliczne jako niekonwencjonalne narzędzia oporu w Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej. Przykład ruchu Pomarańczowa Alternatywa 159
- Michał Przeperski**, Pieriestrojka pamięci. „Dziennik Telewizyjny” i Nowa Historyczna Polityka (wrzesień 1988 – czerwiec 1989) 177
- Tomasz Kozłowski**, Czekać na Balcerowicza. Polityka Białego Domu wobec reform gospodarczych w Polsce w 1989 roku 203
- Marcin Stasiak**, Gdy opowieść staje się eksponatem. Kolekcje historii mówionej w Polsce jako mediatorzy wiedzy o przeszłości 225
- Danuta Jastrzębska-Golonka, Justyna Golonka**, List jako zwierciadło stanu psychicznego autora. Językowy obraz codzienności więźniów stalinowskiego aparatu represji w listach z celi 251

MATERIAŁY

- Tomasz Szarota**, Tadeusz Manteuffel (1902–1970). Kilka ważnych uzupełnień do jego biografii 279

ARTYKUŁY RECENZYJNE

- Tadeusz Wolsza**, Cenna monografia na temat historii Specjalnego Sądu Karnego w Katowicach 309
- Marcin Jurek**, O potrzebie badań nad partią komunistyczną raz jeszcze. Spostrzeżenia na marginesie edycji źródłowej protokołów posiedzeń Senatu Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1945–1956 319

RECENZJE

- R. Stobiecki, *Jerzego Giedroycia przygoda z rewizjonizmem*, Łódź–Paryż 2025 (**Marcin Kula**) 331
- P. Machcewicz, *Narodowy komunizm po polsku. „Partyzanci” Moczara*, Warszawa 2025 (**Marcin Kula**) 334
- M. Feinberg, *Communism in Eastern Europe*, New York–Abingdon 2022 (**Bartosz Kaliski**) 346
- B. Wójcik, *„Być pomocnikiem partii”. Towarzystwo Krzewienia Kultury Świeckiej w służbie PZPR i ideologii marksistowsko-leninowskiej (1969–1990)*, Rzeszów–Warszawa 2023 (**Dariusz Jarosz**) 353
- K. Medgyesi, *Az utolsó magyar pártfőtitkár. Grósz Károly politikai életrajza*, Budapest 2024 (**Michał Przeperski**) 357

Wykaz skrótów

1. FB	– 1. Front Białoruski
1. FU	– 1. Front Ukraiński
2. FB	– 2. Front Białoruski
3. FB	– 3. Front Białoruski
AAN	– Archiwum Akt Nowych w Warszawie
ACz	– Armia Czerwona
AIPN	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AK	– Armia Krajowa
AMSZ	– Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych
AP Kalisz	– Archiwum Państwowe w Kaliszu
AP Poznań	– Archiwum Państwowe w Poznaniu
AP Wrocław	– Archiwum Państwowe we Wrocławiu
AP Wrocław, JG	– Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Oddział w Jeleniej Górze
b.d.	– bez daty
b.m.	– bez miejsca
b.pag.	– bez paginacji
BBWR	– Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem
CAMO	– Centralny Archiw Ministerstwa Obrony Rosyjskiej (Centralne Archiwum Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej)
ChRL	– Chińska Republika Ludowa
CIA	– Central Intelligence Agency (Centralna Agencja Wywiadowcza)
d.	– dzieło
DIN	– Departament Informacji i Nadzoru GUKPPiW
DTV	– „Dziennik Telewizyjny”
DVL	– Deutsche Volksliste
Dz.U.	– Dziennik Ustaw
EWG	– Europejska Wspólnota Gospodarcza
f.	– fond
GARF	– Gosudarstwiennyj archiw Rossyjskiej Fiedieracy (Archiwum Państwowe Federacji Rosyjskiej)
GOKO	– Gosudarstwiennyj komitet oborony (Państwowy Komitet Obrony)
GOWR	– Grupa Okupacyjna Wojsk Radzieckich w Niemczech
GSzKA	– Sztab Generalny Armii Czerwonej
GUKPiW	– Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk
GUKPPiW	– Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej
JOS	– językowy obraz świata
KC (PZPR, KPZR, KPZS, KPCh)	– Komitet Centralny (PZPR, KPZR, KPZS, KPCh)
KGB	– Komitet gosudarstwiennoj biezopasnosti (Komitet Bezpieczeństwa Państwowego)

KOR	– Komitet Obrony Robotników
KPCh	– Komunistyczna Partia Chin
KPRP / KPP	– Komunistyczna Partia Robotnicza Polski / Komunistyczna Partia Polski
KPZR / KPZS	– Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego / Sowieckiego
KRN	– Krajowa Rada Narodowa
KW (PPR, PZPR)	– Komitet Wojewódzki PPR / PZPR
MAP	– Ministerstwo Administracji Publicznej
MF	– Ministerstwo Finansów
MFW	– Międzynarodowy Fundusz Walutowy
MRN	– Miejska Rada Narodowa
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSZ	– Ministerstwo Spraw Zagranicznych
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli
NKWD	– Narodnyj Komissariat Wnutriennich Dieł (Ludowy Komisarjat Spraw Wewnętrznych)
NRD	– Niemiecka Republika Demokratyczna
NSZ	– Narodowe Siły Zbrojne
NSZZ „Solidarność”	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”
OKP	– Obywatelski Klub Parlamentarny
op.	– opis
OUPiW	– Okręgowy Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk
OZN	– Obóz Zjednoczenia Narodowego
PA	– Pomarańczowa Alternatywa
PAN	– Polska Akademia Nauk
PGW	– Północna Grupa Wojsk
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PRN	– Powiatowa Rada Narodowa
PSB	– <i>Polski słownik biograficzny</i>
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
PZZ	– Polski Związek Zachodni
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SGH	– Szkoła Główna Handlowa
SGPiS	– Szkoła Główna Planowania i Statystyki
SWAG	– Sowieckaja Wojennaja Administracija w Giermanii (w GARF)
TKKŚ	– Towarzystwo Krzewienia Kultury Świeckiej
TW	– tajny współpracownik
UAM	– Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
UB	– Urząd Bezpieczeństwa
UP	– Uniwersytet Poznański
UW	– Uniwersytet Warszawski
WBH	– Wojskowe Biuro Historyczne
WRON	– Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego
WSNS	– Wyższa Szkoła Nauk Społecznych
WUBP	– Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
ZBoWiD	– Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZMP	– Związek Młodzieży Polskiej
ZOMO	– Zmotoryzowane Odwoły Milicji Obywatelskiej
ZSRS / ZSRR	– Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich / Radzieckich
ZZiP	– Ziemie Zachodnie i Północne

POLSKA

1944 / 45 – 1989

